

De gleuven in de pilaar achter het koor

De gleuven in de pilaar direct achter het hoofdaltaar in de kooromgang van de Grote Sint Laurenskerk lijken zo op het eerste gezicht toevallige inkepingen. Er zijn nogal wat vraagtekens hoe ze daar gekomen zijn en wat ze betekenen.

Sabels slijpen

Er zijn verhalen, dat soldaten van Napoleon op die manier hun zwaarden en hun sabels aanscherpten. In een soort bijgeloof zou de militair hiermee dan tevens een zekere zelfbescherming willen afroepen. Dat een zwaard onmogelijk op deze manier geslepen kan worden is niet moeilijk te weerleggen. Een sabel slijpen in relatief zacht zandsteen levert slechts een bot en onbruikbaar wapen op. Het is onwaarschijnlijk dat je op die plek een zwaard zo kan vasthouden dat je het goed kan slijpen.

Pech onderweg

Daarnaast worden ook pelgrims genoemd in de verhalen omtrent het ontstaan van de slijpsporen in de kerk. Een beetje steengruis dat uit de muren van een religieus gebouw gekraab is, zou bescherming bieden tegen allerlei ziektes en onraad op hun tocht naar Santiago de Compostella of Jeruzalem.

In de 15e eeuw kregen pelgrims uit Loreto bijvoorbeeld een verzegelde enveloppe mee met daarin een beetje steenpoeder in ouwel verpakt uit de muur van de Santa Casa di Loreto voor 'pech onderweg'. En met hetzelfde doel werd 'poeder' uit de muur van de cel van de heilige Camillus van Lellis (16e eeuw) zelfs nog tot begin jaren '90 in het Camillianenklooster in Vaals verkocht.

Ook de Grote Sint Laurens Kerk was ooit een bedevaartskerk. En ook nu nog doen heel regelmatig pelgrims onze kerk aan. Ze krijgen dan een stempeltje in hun pelgrimspas, een kopje koffie en gaan, weliswaar zonder steenschraapsel, maar daarvoor in

de plaats met onze allerbeste wensen, verder voor de voettocht naar Santiago de Compostella.

Pestpoeder

De meeste bronnen vermelden echter dat de groeven zouden zijn ontstaan doordat mensen steenstof schraapten uit de zandstenen muren of zuilen van kerken of religieuze gebouwen ter genezing van mens en dier. De oudste schriftelijke bron is te vinden in het Oude Testament in het boek Numeri, de versen 11 t/m/ 31, evenzo in 1 Mozes 28, 18.

Niet alleen de oude Romeinen en Grieken, zoals Hippocrates, waren op de hoogte van het helende effect van steengruis (ook wel steenstof of steenpoeder genoemd).

Pieter van Foreest, lijfarts van de Prins van Oranje en begraven in de Grote Sint Laurens Kerk, was als arts werkzaam tijdens de grote pestepidemie in de 16e eeuw in Delft. Ongetwijfeld was hij met het gebruik bekend, maar hij had wel zijn eigen receptuur voor de bestrijding ervan.

De mensen zouden het met water vermengd drinken of er met vet toegevoegd een papje van maken voor uitwendig gebruik. Het werd onder meer gebruikt bij de genezing van ontstekingen, kiespijn en koorts, hysteric, epilepsie en vele andere kwalen. Zelfs als afrodisiacum kom je het tegen.

Slijppoeder uit muren van kerken was een middel dat door de eeuwen heen bij iedereen bekend was. Een beetje kerkstof, zo zei al in de 6e eeuw Bisschop Gregor van Tours, heeft meer effect dan chirurgijns, wonderdoeners en bijgeloof samen.

En toen in de Middeleeuwen de pest over Europa kwam en praktisch 50% van de bevolking uitroeide, greep men terug op dit oude gebruik. Men meende het zijn geneeskrachtige werking bij onder meer dysenterie en huidandoeningen had bewezen. Sindsdien noemt men het schraapsel ook wel pestpoeder.

Interessant in dit opzicht is het feit, dat het in vroeger eeuwen uit de zandstenen (kerk)-pilaren of muren geschraapte poeder wat betreft de mineralen en sporenelementen sterk overeen komen met producten die ook heden ten dage nog verkocht wordt als natuur-geneesmiddel voor mens en dier, zoals bijvoorbeeld het homeopatische preparaat dat 'heilaarde' wordt genoemd.

Hardnekkig bijgeloof

Maar hoe fascinerend en intrigerend het allemaal ook mag zijn, het blijft toch min of meer raadselachtig hoe de gleuven oorspronkelijk zijn ontstaan en wat ze betekenden. Aan stenen zoals o.a. steen van heiligdommen, grafstenen, grensstenen etc. werden al sinds mensenheugenis magische of goddelijke krachten toegekend (Deuteronomium 27:17). In de mythe van Mithras wordt verhaald hoe goddelijke kracht verscholen ligt in een rots, evenzo in de bijbel (Exodus 17).

De V-vormige inkepingen die van relatief geringe diepte zijn komen niet alleen in Nederland voor, maar ook in vele andere landen. We vinden ze van Scandinavie tot in het antieke Griekenland. Niet alleen in kerken of religieuze gebouwen, maar ook op gerechtsgebouwen, grens- en grafstenen en zelfs in vele oud-Egyptische tempels zoals die van Luxor, Karnak en Assuan.

Opmerkelijk daarbij is, dat de gleuven in deze oude tempels niet wezenlijk verschillen van die in de Grote Sint Laurenskerk.

De kerk had vanouds grote invloed op het volksbijgeloof, waardoor aan het kerksteen-poeder naast het geloof in de genezende werking ook een religieuze betekenis gegeven werd.

Het kan goed zijn dat de slijpgroeven overblijfselen zijn pre-historische cultuur of van een heidense overlevering, waar weliswaar de oorspronkelijke betekenis van verloren is gegaan. Maar dat het zich zoals bij oude (volks)-gebruiken vaker is voorgelopen, via Christianisering en middeleeuwen tot in onze tijd heeft kunnen handhaven.

Hoewel er wetenschappelijk gezien geen sluitend bewijs is wijst alles er sterk op, dat ook de gleuven in de Grote Sint Laurenskerk door de eeuwen heen zijn ontstaan zowel door steenpoeder schrapende pelgrims als door genezing zoekenden gelovigen.

Dr. Lien Nubé

Bronnen:

Jelle Banga (1868): Geschiedenis der geneeskunde en hare beoefenaren. Volume I; Karl Walter Eitelmann (1998): Volksaberglaube und Brauchtum : das Geheimnis der Wetzrillen; G. Wiersma, (1994): Ned. Tijdschrift v. Geneeskunde 138: 2618-21: Observaties van Pieter van Foreest tijdens de pest; Henk van Gessel, (1995); Middeleeuwers schraapten pestpoeder van kerkzuil. De Volkskrant 12.08.'95; S. Seligman, (1996): die Magischen Heil- und Schutzmittel; Ägyptologie.com/forum, (2006); Wetzrillen an altägyptischen Tempelanlagen; Ragnhild Bjerre Finnestad,(1990). "The Study of Christianization of the Nordic Countries." Stockholm: Almqvist & Wiksell.

